

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการ : การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะและแผนยุทธศาสตร์ด้าน
ความมั่นคงอาหารระดับชุมชน ขององค์การบริหารส่วนตำบลสามผง อำเภอสว่างศรีสงคราม
จังหวัดนครพนม

ชื่อผู้วิจัย : นายวีระศักดิ์ จุลดาลัย
นางสาวพณิศา ยงพิทยาพงศ์
นางสาวณัฐชญา เขตกระโทก
นายนิพนธ์ ดิยะบุตร
นายปัญญา สุทธิบุตร

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาฐานทรัพยากรอาหาร สภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางด้านอาหาร ได้แก่ การขาดแคลนน้ำในการทำนาปรัง การลดจำนวนปลาและสัตว์น้ำในแม่น้ำสงคราม และการปลูกพืชเศรษฐกิจและพืชพลังงานแทนพืชอาหาร พร้อมทั้งศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว 2) สร้างการรับรู้ด้านความมั่นคงทางอาหารแก่ผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน 3) สร้างสถานการณ์จำลองที่ก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 4) หาแนวทางกำหนดนโยบายสาธารณะและจัดทำแผนยุทธศาสตร์การปรับตัวด้านความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

ผลการศึกษา พบว่า ในอดีตชุมชนตำบลสามผงมีความมั่นคงทางอาหารทั้ง 4 มิติ เนื่องจากมีป่าบุงป่าทามและลุ่มน้ำสงคราม ซึ่งเป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติของชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม แต่ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ชุมชนตำบลสามผงเริ่มมีความไม่มั่นคงทางอาหารระดับชุมชนในมิติที่ 1 การมีอาหารพอเพียง และมิติที่ 3 การเข้าถึงอาหาร เนื่องจากสมาชิกชุมชนปลูกพืชเศรษฐกิจแทนพืชอาหาร เพื่อเพิ่มรายได้ โดยใช้พื้นที่ทำนาปี และแผ้วถางป่าบุงป่าทามเพื่อทำนาปรัง ก่อให้เกิดการสูญเสียระบบนิเวศของป่าบุงป่าทาม ซึ่งเป็นฐานทรัพยากรอาหารจากธรรมชาติของชุมชน มีการทำประมงเพื่อการค้า โดยใช้เครื่องมือจับปลาเชิงพาณิชย์ ในขณะที่มีความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชนในมิติที่ 2 อาหารมีเสถียรภาพ เนื่องจากมีพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นตามหัวไร่ปลายนา โดยเฉลี่ยร้อยละ 30-50 ของพื้นที่นา และมีการวางแผนผลิตอาหารตลอดปี โดยเพิ่มปริมาณการทำนาปรัง การเลี้ยงปลาในบ่อช่วงฤดูแล้ง และมิติที่ 4 การใช้ประโยชน์ โดยชุมชนมีวิธีการเลือกซื้อวัตถุดิบเพื่อนำมาประกอบอาหาร และใช้น้ำสะอาดจากระบบประปาหมู่บ้านที่ผ่านมาตรฐานคุณภาพ

จากกิจกรรมการวิจัย ส่งผลให้เกิดความร่วมมือระหว่างสำนักงานเกษตรตำบลสามผง และองค์การบริหารส่วนตำบลสามผง เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน ผ่านกระบวนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และ

จัดทำโครงการอาสาสมัครเกษตรกรชุมชน โดยมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ จำนวน 18 คน ซึ่งเป็นกำนันผู้ใหญ่บ้าน และได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนสามผงวิทยาคม และนักศึกษามหาวิทยาลัยนครพนม ที่มีภูมิสำเนาที่ตำบลสามผง และตำบลใกล้เคียง เข้าร่วมโครงการดังกล่าว โดยเป็น “เกษตรกรอาสารุ่นเยาว์” เพื่อร่วมสร้างพลังขับเคลื่อนในระดับครัวเรือน และระดับโรงเรียน การสร้างสถานการณ์จำลอง โดยวาดภาพสถานการณ์จำลองในอดีต และสภาพปัจจุบันด้านความมั่นคงทางอาหารของชุมชนสามผง เพื่อสะท้อนภาพความคิดของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และร่วมกันลำดับความรุนแรงของสภาพปัญหา พบว่าประเด็นการปลูกพืชเศรษฐกิจและพืชพลังงานแทนพืชอาหาร เป็นประเด็นหลักหรือต้นเหตุที่ทำให้เกิดสภาพปัญหาต่างๆ ตามมา จึงร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาในประเด็นต่าง ๆ ประกอบด้วยการบริหารจัดการพื้นที่ปลูกพืชอาหาร และพืชเศรษฐกิจ พืชพลังงาน โดยครัวเรือนเกษตรกรต้นแบบจะจัดสรรพื้นที่ปลูกพืชอาหาร และพืชเศรษฐกิจ พืชพลังงาน ในระดับครัวเรือน การบริหารจัดการประมงพื้นบ้านโดยชุมชน โดยมุ่งปลูกจิตสำนึกและสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับสมาชิกชุมชน โดยมีกิจกรรมในกระบวนการปลูกจิตสำนึกที่หลากหลาย พร้อมกับการบังคับใช้กฎหมาย ตั้งแต่การป้องปรามการตกเดือน การปรับเงิน และการลงโทษตามกฎหมาย การพัฒนาการทำนาปรังในฤดูแล้ง โดยเลื่อนช่วงเวลาเริ่มทำการเพาะปลูกเป็นช่วงเดือนตุลาคม เพื่อเป็นการประหยัดน้ำ และการใช้ระบบบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกันระหว่างเจ้าของพื้นที่ และญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน ในรูปแบบความเอื้ออาทร นำไปสู่ข้อเสนอแนะเบื้องต้นสู่นโยบายสาธารณะด้านความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลสามผง โดยมีนโยบายส่งเสริมการบริหารจัดการการทำนาปรังที่มีประสิทธิภาพ นโยบายส่งเสริมการบริหารจัดการพื้นที่ปลูกพืชอาหาร และพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ พืชพลังงาน มีการส่งเสริมการบริหารจัดการประมงพื้นบ้าน มีการส่งเสริมแผนงานการเตรียมความพร้อมปรับตัวของเกษตรกร เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ตลอดจนแนวทางการจัดทำยุทธศาสตร์การปรับตัวของชุมชนด้านความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชน ขององค์การบริหารส่วนตำบลสามผงเพื่อสร้างเสถียรภาพความมั่นคงทางอาหารระดับครัวเรือน และระดับชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อพัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และเกิดแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นด้านความมั่นคงทางอาหาร การส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารจัดการเกษตรเชิงระบบที่มี มีการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อการเกษตรที่มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด การบริหารจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำสงคราม และการปรับตัวของเกษตรกร เพื่อเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ โดยมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาคือ ทำให้หมู่บ้านในพื้นที่ตำบลสามผงเกิดความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือนตามตัวชี้วัดองค์ประกอบความมั่นคงทางด้านอาหาร 4 มิติ ร้อยละ 70 ภายใน 3 ปี และเกิดพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต้นแบบ จำนวนไม่น้อยกว่า 3 พื้นที่ในตำบลสามผงภายใน 3 ปี

Abstract

Title : The Participatory Process Building on Public Policy and Strategic Plan for Communities' Food Security of Samphong Tambol Administrative Organization, Sri Songkhram District, Nakhon Phanom

Researchers : Mr. Weerasak Juldalai
Miss. Panitha Yongpittayapong
Miss. Natchaya Katkatok
Mr. Nipon tiyabooth
Mr. Punya Suthtibooth

The objective of this study was to 1) study food resource problems affecting food security such as water scarcity for off-season rice paddy, fish and other aquatic animal resource depletion in Songkhram River, economic crop and energy crop planting in place of food crops and solutions for the problems, 2) create stakeholders' perception on food security, 3) simulate conditions affecting food security of community via community's participatory process, and 4) specify public policy and strategic plan for communities' food security via participatory process of every sector.

It was found that the communities possessed 4-dimensional food security in the past due to abundant food supply from Bung Forest, Tham Forest and Songkhram Basin and their traditional way of life. At present, the communities face food insecurity in the first dimension or sufficient food supply and the third dimension or food accessibility. The causes of food insecurity were planting economic crops in place of in-season rice paddy to raise income, using some parts of the forests for off-season paddy and lessen ecological potential, using some sophisticated tools for commercial fishing while the second dimension was still intact because the community members planted standing timbers at their paddy area in reserve (30-50 %). In addition, they planned for food production all the year round by planting their out-season rice crop and raising fish in ponds in the summer. In the fourth dimension or utilization, the members selected raw material for cooking and used clean water from qualified village water supply.

The research activities developed cooperation between Samphong Sub-district Agriculture Office and Samphong Tambol Administrative Organization (STAO). The cooperation created knowledge and understanding on community food security,

environmental conservation among communities' members which were implemented through participatory operational workshops and launching the project, Community Farmer Volunteer. According to the project, the 18 participants were village headmen, village chief. There were some students from Samphong Vittaya Schools, students from Nakhon Phanom University residing at the sub-district and nearby sub-districts to participate the project, Junior Agriculture Volunteer. To make progress at household level and school level, to simulate the situation on food security, to reflect their views on area changing and to prioritize problems, the participants were asked to draw pictures depicting Samphong Communities' food security in the past and at present time. The main cause of the aforementioned problems was economic crop and energy crop planting. At the conclusion of the workshop, the solutions for the problems were introducing a household farm model for planting area management, artisanal fishery by community's management, implanting consciousness of environmental and resource conservation in community's members, law enforcing , developing out-season rice paddy in the summer by shifting into October in order to save water, introducing participatory management and caring on out-season rice paddy areas among the land owners, their relatives and neighbors , implementing the proposal of STAO on effective out-season rice planting management, promoting effective planting area management on food crop, economic plants, energy plants, and artisanal fishery management, planning for farmers' readiness on climate changes, doing strategies for sustainable food securities at community and household levels, promoting effective systematic agriculture management, implementing natural resource and environment conservation at Songkhram Basin, setting goals for food security in the villages at household level with 70 percent of the four-dimension food security within next 3 years, and existing of a model for at least three natural resource and environment conservation areas of the sub-district within next 3 years.